

УДК 37.018.4:55

Стойчик Т. І.*

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розкрито сутність поняття якості освітніх послуг на прикладі досвіду Європейського фонду управління якістю, зокрема моделі досконалості.

Проаналізовано різні системи оцінювання якості професійної підготовки, виокремлено основу критеріїв якості професійної підготовки фахівців через визначення сталих та універсальних умінь. Здійснено порівняльний аналіз ключових ТОП-навичок особистості, необхідних їй для успішної кар'єри.

Розглянуто основні завдання реформи освіти Європейського Союзу та висвітлено принципово нові підходи до моделей освіти, які ґрунтуються на соціальному та бізнес-партнерстві, неперервному пристосуванні системи освіти до вимог ринку праці.

Ключові слова: професійна підготовка, стандарт, стандартизація, якість освіти, Європейський фонд управління якістю, Європейський Союз.

Сучасна зміна пріоритетів і цінностей в Україні, перехід від індустріального виробництва до науково-інформаційних технологій змінює всі аспекти діяльності суспільства в цілому та окремої людини зокрема. Упродовж тривалого часу система оцінювання якості професійної підготовки передбачала визначення якості відповідно до рівня знань, умінь і навичок учнів. Нині, коли суспільство вступило в нову добу інформаційної революції, ситуація певним чином змінилася. Перед системою професійної освіти постали виклики, які безпосередньо впливають на якість професійної підготовки: технологічні зміни, революція в інформаційно-комунікаційних технологіях і викликаний ними швидкий темп соціальних змін, які супроводжуються зростанням мобільності праці та капіталу, створенням суспільства, заснованого на інтегрованих знаннях. Сучасна професійна освіта вимагає нових підходів до системи оцінювання якості професійної підготовки, вироблення певних технологій та інструментарію.

Проблемам якості сучасної освіти та системам її оцінювання присвятили свої праці як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, серед яких – В. Андрущенко, Л. Ващенко, В. Вікторов, Л. Гаєвська, Д. Дзвінчук, Ю. Дрешер, О. Другов, М. Згуровський, Г. Зелінська, І. Кінаш, В. Кремень, М. Кісіль, Т. Котенко, В. Куценко, Т. Лукіна, М. Мурашко, С. Ніколаєнко, Н. Ничкало, А. Сбруєва, Л. Семів, Л. Сергеева Т. Туркот, Ю. Якименко та ін.

Разом із тим, напрацювання науковців значною мірою стосуються фактичних підходів до оцінювання якості з вибірковою увагою до визначення інноваційних векторів, що зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Мета статті – виявити та розглянути сучасні системи оцінювання якості професійної підготовки країн Європейського Союзу.

Оцінювання якості послуг професійної освіти та підготовки можливе на основі їх стандартизації, адже стандарти є джерелом інформації, в якій узагальнено результати розвитку науки, техніки та практичного досвіду, визнані за допомогою консенсусу представниками всіх зацікавлених сторін.

Звернення до стандарту є найбільш зручною формою інформації про якість товару чи послуги. Тому, починаючи з 1988 року, в Європі було створено Європейський фонд управління якістю (далі – ЄФУЯ (EFQM)), спрямований на підвищення конкурентоспроможності європейського бізнесу, метою якого стала боротьба та прагнення до стійкої досконалості в усьому світі, до так званої моделі досконалості, під якою розуміють «один із найсучасніших інструментів для здійснення оцінки якості діяльності підприємств/організацій, що широко використовується при проведенні

*© Стойчик Т. І.

конкурсів якості як на європейському, так і на національних (в Україні з 2004 року), регіональних та місцевих рівнях» [7].

Автори моделі досконалості ЄФУЯ (EFQM) виокремлюють мислення як основну її цінність, що спрямована на мислячого керівника й організацію, в якій працюють кваліфіковані робітники і фахівці [7].

Саме з огляду на таку модель досконалості ЄФУЯ (EFQM), у кожній країні Європейського Союзу (далі – ЄС) розробляються різні системи оцінювання якості, зокрема професійної підготовки.

В основу критеріїв якості професійної підготовки фахівців покладено методики визначення сталих та універсальних умінь, необхідних для кожної професії, в кожній економічній системі, та умінь більш конкретних, які відповідають певному етапу розвитку технологій, зорієнтованих на обрану професію, економічну (господарську) галузь [10].

Експерти Всесвітнього економічного форуму в Давосі надали перелік ключових навичок роботи з людьми, які сприятимуть успішній кар'єрі 2020 року [4]. Порівнюючи ТОП-навички особистості для успішної кар'єри у 2015 та 2020 роках, зазначимо, що в майбутньому необхідно розвивати додатково ще одну – нову навичку – *когнітивну гнучкість* (або «*гнучкість розуму*») – уміння обмірковувати декілька речей одночасно; 5 із 10 навичок у рейтингу стосуються спілкування з людьми, уміння керувати, розуміти й домовлятися; чотири пов'язані з особливостями мозку – здатністю вибирати правильні рішення, генерувати ідеї та бути креативними.

Звіти Єврокомісії за 2010-2012 роки дають підстави стверджувати, що саме *навички є основою до продуктивності*, Європа має реагувати на збільшення у всьому світі якості освіти й отримання навичок. За прогнозами Єврокомісії, більше третини робочих місць у ЄС будуть вимагати вищої кваліфікації 2020 року, і тільки 18 % робочих місць, як очікується, будуть з низьким рівнем кваліфікації [6].

Тому до основних завдань реформи освіти ЄС віднесла такі:

- розвиток трансверсальних та основних навичок на всіх рівнях здобуття освіти (акцент на інформаційно-комунікативних навичках);
- запровадження нових стандартів у вивченні іноземної мови: до 2020 року 50 % 15-річних мають знати першу іноземну мову (порівняно з 2012 роком – 42 %) і не менше 75 % мають вивчати другу іноземну мову (61 % – 2012 року);
- розширення інвестиційних можливостей розвитку вищої освіти, (державне та приватне фінансування є необхідним для стимулювання розвитку інновацій і збільшення взаємного обміну між наукою та бізнесом);
- удосконалення визнання кваліфікацій і навичок, зокрема тих, які були накопичені за межами формальної системи освіти й навчання;
- збільшення доступу до освіти за допомогою відкритих освітніх ресурсів;
- переосмислення підготовки, мотивації викладацького персоналу, застосування категорії «підприємницький викладацький персонал»;
- максимальне повернення інвестицій та діалог на національному та європейському рівнях у сфері фінансування професійної й вищої освіти [6].

Сучасні українські дослідження [3; 12; 14] засвідчують, що основними чинниками, які забезпечують якість освіти, є репутація в суспільстві, дані вступного конкурсу, рівень підготовки абітурієнтів; фінансові ресурси закладу освіти; якість вимог (якість стандартів, норм і цілей); якість ресурсів і процесів (професійна підготовка викладацького складу); якість організації навчального процесу; упровадження наукових досягнень у навчальний процес; залучення учнів до науково-дослідницької діяльності; оснащеність навчальним обладнанням, підручниками, посібниками, обчислювальною та оргтехнікою; використання інформаційних технологій, застосування сучасних освітніх технологій – активних методів навчання, internet-технологій тощо; наявність системи контролю й оцінювання викладання; якість системи моніторингу; задоволеність роботодавців якістю підготовки фахівців, задоволеність учнів якістю професійної підготовки

та організацією навчального процесу; контакти з провідними іноземними фахівцями, зв'язок з роботодавцями і випускниками; стимулювання самостійної роботи учнів, мотивація до якісного навчання [2].

Якість освіти – це збалансована відповідність усіх її аспектів певним цілям, потребам, вимогам, нормам і стандартам [14]. Для її формування має бути забезпечена *якість вимог* (цілей, стандартів, норм), а для їх виконання необхідні *якісні ресурси* (освітні програми, фінанси, матеріально-технічне забезпечення, абітурієнти, кадри), тобто *якість умов* (інвестицій в освіту). Досить важливою є *якість реалізації освітніх процесів* (наукової, навчально-виховної, управлінської діяльності тощо). Головним елементом є *якість результатів діяльності* кожного конкретного закладу освіти, яка включає поточні, підсумкові показники навчання студентів, характеристики кар'єрного зростання випускників, ступінь задоволення роботодавців їх фаховими здібностями.

Для оцінювання якості освіти важливими є всі її складові. Так, *якість процесу* формування професіоналізму включає *якість технології освіти*, контроль за освітніми процесами, мотивацію викладацького складу, спрямованість на творчість й ефективність педагогічної роботи, ставлення учнів/студентів до освіти, інтенсивність освітнього процесу, управління освітою, методи презентації знань. *Якість результату* освіти включає розуміння професіоналізму, розпізнавання й реалізацію індивідуальних здібностей, особливостей, працевлаштування, кар'єру, зарплату, успішне оволодіння технологією самоосвіти, знання і практичні навички [5]. В умовах ринкових відносин, відповідно до принципів TQM [1] освіта є постачальником кваліфікованих кадрів на ринки освітніх товарів і послуг, конкурентоспроможність яких і попит на них залежать від їх якості. Сталий попит є індикатором оптимальності обраної освітньої політики й одним із джерел подальшого розвитку освіти взагалі чи певного навчального закладу. Протилежна тенденція визначає потребу проведення реформ, докорінних змін.

Узагальнюючи зазначимо, що у країнах ЄС відповідно до TQM вирішення управлінського завдання в освіті, зокрема система оцінки якості професійної підготовки, ґрунтується на відповідних:

а) *принципах*: наявності системи управління якістю в постачальника освітніх товарів і послуг; оцінювання якості освітніх послуг організацією, незалежною від постачальника і споживача, якій могли б довіряти обидві сторони; єдиної оцінки якості освітніх послуг у постачальників;

б) *підходах*. Це зокрема репутаційний, результативний, загальний [3], а також традиційний, науковий, менеджерський, споживчий, демократичний, інтуїтивно-емпіричний, формально-звітний, психологічний, педагогічний, процесуальний, результативний, експертний, методологічний, інтегрований, особистісно орієнтований, соціальний, акмеологічний, кваліметричний, інноваційний, витратний, економічний, кібернетичний, імовірнісний [14];

в) *результатах*: підвищення конкурентоздатності й ефективності економіки; підвищення ефективності використання бюджетних коштів за рахунок створення нової системи забезпечення якості освітніх послуг, широкого включення до неї соціальних партнерів, суб'єктів господарювання; збільшення частки недержавного фінансування освітніх програм; підвищення рівня доходів працівників професійно-технічної освіти; упровадження моделей неперервної освіти й навчання; упровадження нових форм і механізмів оцінювання й контролю ефективності діяльності закладів освіти; упровадження механізмів, що сприятимуть розвитку економічної самостійності закладів освіти; підвищення інвестиційної привабливості освіти, зокрема професійної (професійно-технічної) [8].

Ці показники (індикатори) застосовуються і в українській практиці оцінювання якості професійної підготовки.

В Україні, починаючи з 2005 року, створено для випускників закладів загальної середньої та ПТО *Український центр оцінювання якості освіти*, метою якого

є проведення зовнішнього незалежного оцінювання, яке з 2008 року є обов'язковим для здобуття вищої освіти. Також Український центр оцінювання якості освіти здійснює підготовку до проведення міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні [13], програма якого реалізується під егідою Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), яке відбувається раз на три роки, спрямоване на оцінювання систем освіти в різних країнах світу на підставі тестування 15-річних учнів. Україна вперше, відповідно до вимог Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» [11] долучається до більш ніж 80 країн, які беруть участь у PISA-2018.

Очікується, що результати такого оцінювання стануть каталізатором освітніх реформ в Україні, дадуть відповідь на запитання: чи можуть випускники закладів загальної середньої освіти та ПТО застосувати свої знання в реальних життєвих ситуаціях і чи готові до повноцінної участі в житті суспільства. За результатами попереднього дослідження (PISA-2015: 72 країни; 540 тис. респондентів), найкращими визначились системи освіти в Сінгапурі, Японії, Естонії, Фінляндії та Канаді, для яких важливим стало те, що тепер кожен має вміння «думати як науковець»: могли оцінити докази й робити висновки; розуміти, що наукова «правда» з часом може змінитись через нові відкриття [9].

Таким чином, відповідно до проведеного дослідження виявлено та розглянуто сучасні системи оцінювання якості професійної підготовки країн Європейського Союзу. Установлено, що таке оцінювання неможливе без сучасної, комплексної системи її оцінювання. Закономірно, що оцінювання в країнах Європейського Союзу є необхідною потребою всіх зацікавлених сторін освітнього ринку – учнів, педагогічних працівників, роботодавців, держави та суспільства.

Звісно, в межах однієї статті неможливо надати глибокий і детальний аналіз системам оцінювання якості та обґрунтувати авторську модель, а тому означена проблема стане основою для подальших наших досліджень.

Література:

1. Деминг Э. Выход из кризиса: учебник / Э. Деминг. Тверь: Альба, 1994. 497 с.
2. Єсіна О. Г. Критерії оцінки якості підготовки сучасних фахівців URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1401/1/Критерії%20оцінки%20якості%20підготовки%20сучасних%20фахівців.pdf> (дата звернення: 8.01.2018).
3. Кісіль М. В. Оцінка якості вищої освіти. *Вища освіта України*. 2005. № 4. – С. 82-87
4. Ключові навички у 2015 та 2020 рр. URL: <http://studway.com.ua/10-navichok/> (дата звернення: 8.01.2018).
5. Коротков Э. М. Управление качеством образования: уч. пособие для вузов / Академический Проект. Москва: Мир, 2006. 320 с.
6. Миськів Л. І. Стан та перспективи реформування вищої освіти в Європейському Союзі URL: http://jusintergentes.com.ua/archives/2013/1/Pages%20from89_134-039-042.pdf (дата звернення: 8.01.2018).
7. Модель досконалості Європейського фонду управління якістю URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Модель_досконалості_Європейського_Фонду_управління_якістю_\(EFQM\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Модель_досконалості_Європейського_Фонду_управління_якістю_(EFQM)) (дата звернення: 8.01.2018).
8. Моніторинг стану професійно-технічної освіти та альтернативні пропозиції щодо її модернізації URL: www.civic.ua/main/data?t=3&c=1&q=1463247/ (дата звернення: 8.01.2018)
9. Моніторинг стану професійно-технічної освіти та альтернативні пропозиції щодо її модернізації / За матеріалами ГО «Центр освітнього моніторингу» в рамках проекту «Створення організаційної платформи громадського центру аналізу освітньої політики» URL: <http://centromonitor.com.ua> (дата звернення: 8.01.2018).
10. Рейтинг PISA. Шкільна освіта у Сінгапурі й Естонії краща, ніж у Фінляндії. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2016/12/16/221625/> (дата звернення: 8.01.2018)
11. Сисоева С. О. Європейські вимоги до критеріїв ефективності професійної підготовки фахівців. *Акмеологія – наука XXI століття*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30 трав. 2014 р.). Київ, 2014. С. 36–47.

12. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015. Офіційний вісник Президента України 2015. № 2. С.14
13. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студентів магістратури вищих навчальних закладів непедагогічного профілю. Херсон, 2010. 608 с.
14. Український центр оцінювання якості освіти URL: <http://testportal.gov.ua/progeng/english-14/> (дата звернення: 8.01.2018)
15. Яблочников С. Л. Системно-кібернетичний підхід до управління в освіті: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.10 / Вінницький фінансово-економічний університет. Вінниця, 2011. 633 с.

Стойчик Т. И.

СИСТЕМА ОЦЕНИВАНИЯ КАЧЕСТВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

В статье раскрыта сущность понятия качества образовательных услуг на примере опыта Европейского фонда управления качеством, в частности модели совершенства.

Проанализированы различные системы оценивания качества профессиональной подготовки, выделена основа критериев качества профессиональной подготовки специалистов путем определения постоянных и универсальных умений. Осуществлен сравнительный анализ ключевых ТОП-навыков личности, необходимых ей для успешной карьеры.

Рассмотрены основные задачи реформы образования Европейского Союза и освещены принципиально новые подходы к моделям образования, основанные на социальном и бизнес-партнерстве, непрерывном приспособлении системы образования к требованиям рынка труда.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, стандарт, стандартизация, качество образования, Европейский фонд управления качеством, Европейский Союз.

Stoychuk T. I.

SYSTEM OF QUALITY ASSESSMENT OF PROFESSIONAL TRAINING IN THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

The essence of the notion of the quality educational services on the example of the experience of the European Fund in a Quality Management is highlighted in the article, in particular the model of perfection.

Different systems of quality assessment of professional training are analyzed, the basis of the criteria of the quality professional training of specialists is determined by fixing the stable and universal abilities necessary for each profession, in every economic system, and skills of more specific, corresponding to a certain stage of development of technologies oriented on the chosen profession, economic branch.

A comparative analysis of the key top-level personality skills necessary for a successful career in 2015 and 2020 is conducted.

The main tasks of the educational reform in the European Union are considered and the fundamentally new approaches to educational models are highlighted, based on social and business partnership, the continuous adaptation of the education system to labor market requirements, in particular dual system of education, active participation of social partners and advisory bodies, uniting of all stages of obtaining education with professional improvement, support for professional improvement of employment organizations, etc.

The essence of the notion of quality education and the main factors that provide it in the conditions of market relations, according to the principles of total management are determined.

Key words: professional training, standard, standardization, quality of education, European Quality Management Fund, European Union.